

Savaş*

Frederic Bastiat**

Bir topluma, ayırteci özellikleri olan ahlaki davranışlarını, karakterini, alışkanlıklarını, kanunlarını ve kendine özgü ruhunu kazandırmada belirli birer rolü olan, tüm koşullar içinde bir tanesi vardır ki, bütün diğerlerini gölgede bırakır. Bu, onun, varlığını sürdürme yollarını sağlama biçimidir. Bu gözlemi, Charles Comte'a borçluyuz.¹ Fakat bu gözlemin, sosyal ve politik bilimlerde yeterince büyük bir etkisi olmaması, şaşırtıcıdır.

Aslında bu koşul, insan ırkını, eşit güce sahip iki yönde etkiler: değişmez bir kaygı olarak ve herkesin bir kaygısı olarak. Hayatını kazanmak, kendini geçindirmek, durumunu iyileştirmek, bir aileyi yetiştirmek –sadece bir zaman veya mekana özgü zevk, düşünce veya tercih meselesi değil, bütün zamanlarda ve her yerdeki bütün insanların, hem gündelik ve hem de yaşam boyu süren, kaçınılmaz meşguliyetleridir.

Her yerde, insanların fiziksel, zihinsel ve ahlaki güçlerinin en büyük kısmı, doğrudan veya dolaylı olarak geçim araçlarını yaratmaya ve ikmal etmeye adanmaktadır. Avcısı, balıkçısı, çobanı, çiftçisi, fabrikatörü, işadamı, işçisi, esnafı,

** Frederic Bastiat (1801-1850), bir Fransız ekonomist, serbest ticaret eylemci ve 1848 devriminden sonra da, Fransız millet meclisinin bir üyesiydi. Bu metin filozofun *Economic Harmonies* adlı eserinin, W. Hayden Boyers tarafından (İngilizce'ye) çevrilen bir bölümüdür.

sermaye sahibi, bunların hepsinin bütün düşündükleri, her şeyden önce ruh ve bedenlerini bir arada tutmak (bunu itiraf etmek, her ne kadar sıkıcı olsa da) ve ondan sonra da mümkün olduğunca daha da iyi yaşamaktır. Bunun böyle olduğu, bu insanların başka sebeplerden dolayı avcı, fabrikatör, çiftçi vs. olmamaları gerçeğiyle kanıtlanmaktadır. Benzer şekilde, devlet memuru, asker ve yargıçlar da, bu gibi mesleklere, kendi ihtiyaçlarının tatminini sağlamak için girerler. Öyleyse, çıkar elde etmemeyi ve kendini feda etmeyi gerektiren bir mesleği icra eden herhangi bir kişi, eğer aynı zamanda, "Kilise, papazın geçim kaynağıdır" atasözünden yararlanıyorsa, bunu ona çok görmememiz gerekir; çünkü o, bir papaz olmaktan önce bir insandır. Tam bu anda, böyle bir şahıs, benim bu gözlemimin veya daha ziyade insanın bu durumunun bayağılığını öne süren bir kitap yazıyorsa, bu kitabın satışından para kazanması, onun kendi teziyle çelişecektir.

Tanrı, benim özveri denen bir şeyin varlığını inkar etmemi yasaklar. Fakat, bunun örneklerinin istisna olduğu da kabul edilecektir; ve zaten bunları övgüye ve takdire değer kılan şey de budur. Zira, eğer bir bütün olarak insanlığı düşünürsek –duygusallık şeytanıyla ittifak etmiş olmadıkça– itiraf etmeliyiz ki, çıkarsız eylemler, benliğimizin acımasız ihtiyaçları tarafından bize zorla kabul ettirilenlerle, sayı-

sal olarak mukayese bile edilemez. Ve bütün emeğimizin toplam miktarını oluşturan bu eylemler, her birimizin hayatında böylesine büyük bir yer tutmasından dolayıdır ki, ulusal yaşamımızın olgularını büyük ölçüde etkilemekten geri duramaz.

Saint-Marc Girardin ve Rousseau

M.Saint-Marc Girardin², bir yerde, siyasi biçimleri, insanlara ihtiyaçlarının ve meşgalelerinin yüklediği büyük ve genel yasalara nispetle, daha önemsiz bulunduğunu söyler.

“Bir ulusun gerçekte ne olduğunu bilmek ister misiniz?” diye sorar ve cevap verir: *“Onun nasıl yönetildiğine değil, geçimini sağlamak için neler yaptığına bakın.”*

Genel bir hüküm olarak bu doğrudur. Fakat yazar, hemen arkasından, bunu bir sisteme dönüştürmek suretiyle, ona hatalı bir anlam vermektedir. Siyasi biçimlerin önemi gerçekten abartılmıştır; fakat, buna karşılık yazar ne yapmaktadır? Onu hiç derecesine indirgemekte, bütünüyle inkar etmekte, ya da sırf ona gülmek için, varlığını kabul etmektedir. Yazara göre siyasi biçimler, bizi sadece seçim günlerinde veya oturup gazete okumaya başladığımızda ilgilendirir. Monarşi veya cumhuriyet, aristokrasi veya demokrasi, ne fark eder? Bu nedenle, yazarın ulaştığı sonuca bir göz atmamız gerekiyor. Yazar, siyasi teşkilatlanmalarına aldırmaक्सızın, genç milletlerin birbirlerine benzediğini iddia ederek, her ikisinin de muazzam boyutlarda atılımlar yapmış olmaları sebebiyle, Birleşik Amerika'yla, antik Mısır'ı birbirlerine benzetmektedir. Ama ben buna itiraz ediyorum. Amerikalılar, muazzam arazi parçalarını tarıma açtıklarında, kanallar kazdıklarında ve demiryolları yaptıklarında, bunu sadece kendileri için yaptılar; çünkü onlarınki bir demokrasidir ve onlar, kendi kendilerinin efendisidirler! Mısırlılar ise, kralları ve rahipleri için tapınaklar, piramitler, dikilitaşlar ve saraylar inşa ettiler; çünkü onlar köleydiler! Bu sadece küçük bir farktır; önemsiz bir biçim meselesidir; dikkate alınmaya değmez; ya da dikkate değse bile, sadece gülünmeyi hak eder! Ah! klasik şeylere büyük saygının, ölümcül

bulaşıcılığı! Batıl inançlı hayranlarını nasıl da ifsat ediyor!

Hemen sonra, ‘bir halkın başlıca uğraşları, onun ulusal karakterini belirler’ diye, yine aynı konuya devam eden M.Saint-Marc Girardin, şöyle diyerek sözlerini sürdürüyor: *“Geçmişte uluslar, savaş ve din ile ilgileniyorlardı; bugün ise başlıca meşgaleleri, ticaret ve sanayidir. Bu nedenle bizden önceki nesiller, savaşçı ve dinsel bir karakter taşıyorlardı.”*

Rousseau, birinin yalnızca yaşam tarzıyla ilgilenmenin, sadece birkaç ulusun ve özellikle hayal gücü en dar olanlarının başlıca kaygısı olduğunu; [ulus] adına daha layık olan diğer milletlerin ise, kendilerini daha asil uğraşlara adadıklarını, önceden ifade etmişti.

Acaba, M.Saint-Marc Girardin ve Rousseau, tarihin yanılısamalarından birinin kurbanları olamazlar mı? Acaba onlar, eğlenceler ve oyalamalar, yani bütün ulusun meşgaleleri yerine bir kısım yurttaşların isteklerine boyun eğilen despotizmin araç ve yöntemleri konusunda, hata yapmış olamazlar mı? Ve bu yanılısama, tarihçilerin, daima çalışmayan sınıf hakkında konuşmaları ve çalışan sınıflardan söz etmemeleri gerçeğinden kaynaklanıyor olamaz mı? Öyle ki, sonunda biz, bütün ulusu, çok boş zamanı bulunan bir sınıf olarak tarif etmeye başladık.

Geliştirici Güç ve Aldatma

Romalılarda ve Orta Çağda olduğu gibi, Yunan'da da insanların, şimdikilerle tamamen aynı olduğunu düşünmekten kendimi alamıyorum. Yani, insanların karşı karşıya kaldıkları ihtiyaçları öyle güçlü ve öylesine tekerrür ediciydi ki, onlar için, bedeli ölüm bile olsa, bu isteklerini gerçekleştirmek gerekliydi. Bu yüzden, şimdi olduğu gibi, o zamanlarda da bu isteklerin, insan ırkının büyük çoğunluğu için temel ve en sürükleyici meşgale olduğu sonucuna varmaktan kendimi alamıyorum.

Kesin olan şu ki, çok küçük bir insan topluluğu, zulmedilen insanların çalışma ve emekleriyle geçinerek, çalışmadan yaşamayı becerdiler. Bu küçük, zamanı bol grup, kölelerine görkemli saraylar, çok büyük kaleler veya karanlık istihkamlar yaptırdılar. Kendilerinin

etrafını ise, hayatın tüm bedeni zevklerinin ve her türden sanat eserlerinin kuşatmasından haz duydular. Felsefe ve kozmogoni hakkında konuşmaktan zevk aldılar ve hepsinin ötesinde, egemenliklerini ve zevklerini borçlu oldukları iki bilimi –güç bilimini ve aldatma bilimini– özenle geliştirdiler.

Bu aristokrasinin aşağısında, kendileri için hayatta kalabilmenin yollarını, kendilerine zulmeden bu zümre için ise, midelerini daha bir zevkle doldurmalarına yarayacak yolları yaratmakla meşgul olan, sayısız kitleler vardı. Tarihçiler, hiçbir zaman bu kalabalıkları zikretmedikleri için, biz de onların varlığını unutmaktayız; bizim için de hiçbir önemleri yok. Sadece aristokrasiyi göz önüne alıyoruz. *Antik toplum* veya *feodal toplum* dediğimiz, işte bu sınıftır. Biz bu toplumların, kendiliklerinden hayatta kaldıklarını, yani onların ticaret, sanayi veya çalışma gibi dünyevi işlere asla başvurmadıklarını zannediyor, onların bencil olmayışlarını, cömertliklerini, sanata olan sevgilerini, ruhani niteliklerini, kölelere özgü uğraşları hor görmelerini ve ulvi düşünce ve duygularını takdir ediyor; milletlerin, bir dönemde sadece şan ve şerefe, başka bir dönemde yalnızca sanata, bir diğer devirde sadece felsefeye, başka bir zaman sadece dine, bir başka dönemde ise yalnızca erdeme önem verdiğini, sesimizde belirli bir titremeye ifade ediyor; sonra kendi acıklı halimize içtenlikle gözyaşı dökerek, bu tür mükemmel örneklerin vardı, yüksek zirvelere varamadığımızdan dolayı, kendi çağımız hakkında alaycı bir ifadeyle konuşuyoruz. Çalışma ve onunla alakalı tüm şüursellikten uzak [yavan] gerçeklere, modern yaşantımızda önemli bir yer vermemizden dolayı, kendi neslimizden üzüntüyle bahsediyoruz.

Gelin, kendimizi, çalışmanın antik insanların yaşamında, hiç de az olmayan önemde bir rol oynadığı fikriyle teselli edelim. Fark, sadece, birkaç insanın kurtulmayı becerdiği bütün o çalışmanın –adalet, özgürlük, mülkiyet, refah, eşitlik ve ilerlemenin büyük zararı pahasına– zaten zulüm altındaki topluluğu iyice ezerek üzerlerine çökmesiydi; ki bu, okuyucu-

nun dikkatini çekmem gereken, rahatsız edici faktörlerden ilkidir.

Yaşamın Yollarını Temin Etmek

İnsanların yaşama imkanlarını temin etme yolları, onların fiziksel, ahlaki, zihinsel, ekonomik ve politik durumlarını büyük ölçüde etkilemekten azade kalamaz.

Eğer, bir tanesi kendini sadece avcılığa, diğeri balıkçılığa, üçüncüsü tarıma ve dördüncüsü de denizcilığe adanmış olan birtakım ilkel kabileleri gözlemleyebilseydik, bu kabilelerin, amaçlarında, fikirlerinde, alışkanlıklarında, törelerinde, davranışlarında, kanunlarında ve dinlerinde, ayırt edilebilir bir farklılık sergileyeceklerinden, hangimiz şüphe edebilirdi? Hiç kuşkusuz, insan doğasının, temel özellikleri bakımından her yerde aynı olduğuna hükmetmemiz gerekir. Bu yüzden de, yasaları, alışkanlıkları ve dinleri, birçok bakımdan müsterek olmalıdır; ki ben bunun, insan toplumunun genel yasaları olarak adlandırılmasının isabetli olacağına inanıyorum.

Buna rağmen, günümüzün büyük modern toplumlarında, farklı ülkelerde değişen oranlarda olsa da, üretim yöntemlerinin hepsi veya hemen hemen tümü –balıkçılık, tarım, endüstri, ticaret, bilim ve sanat– eşzamanlı olarak yürürlüktedir. Bu nedenle, uluslar arasındaki farklılıklar, her ülkenin geçimini yalnız bir işle sağladığında olabileceği kadar büyük değildir ve olamaz da...

Fakat, eğer bir toplumun uğraşlarının niteliği, onun ahlakını büyük ölçüde etkiliyorsa, onun arzularının, zevklerinin ve ahlakının da, sırası geldiğinde, o uğraşların niteliğine veya en azından nisbi önemine büyük etki yaptığı da bir gerçektir. Zaten bu yazının başka bir yerinde de sunulmuş olan bu gözleme daha fazla bir şey eklemeyeceğim ve böylece bu bölümün ana konusuna gelmiş bulunuyorum.

Bir insan (ve aynı şey bir halk için de söylenebilir), yaşama araçlarını iki yoldan temin edebilir: onları üreterek veya çalarak...

Bu iki ana temin vasıtasının her biri, çeşitli yöntemleri içerir.

Biz, yaşama araçlarımızı, avcılık yaparak, balık tutarak, çiftçilik yaparak vs. *üretebiliriz*.

Ya da onları kötü niyetle, şiddete, kuvvete, hileye başvurarak, ya da savaşa vs. *çalabiliriz*.

Bu iki yoldan herhangi birinin sınırları içinde kalarak, buna uygun yöntemlerden biri veya diğerinin hakimiyetinin, uluslar arasında hatırı sayılır farklara yol açmaya yeterli olduğunu gözlemliyorsak, üreterek yaşayan bir halkla, yağmalayarak ayakta kalan bir halk arasındaki bu fark, nasıl olup da daha büyük olmasın!

Zira, hangi türde olursa olsun, varlığımızı sürdürmek için ihtiyaçlarımız tarafından kullanıma sokulmayan bir şey, bizim yeteneklerimizden biri değildir; öyleyse, bir ulusun toplumsal koşullarını değiştirmenin, onun bütün insani yeteneklerini değiştirmekten daha makul olduğunu ne ölçüde akıl edebiliyoruz?

Önemine rağmen, bu varsayım öyle az dikkat çekmiştir ki, bir an burada durup üzerinde biraz yorum yapmam gerekiyor.

İnsanın bir doyum elde edebilmesi için, az veya çok miktarda bir emek ortaya koymuş olması gerekir; öyleyse, bu demektir ki, üretim eyleminden başka, bütün türleriyle yağmacılık da bunu peşinen kabul etmektedir.

Bana öyle geliyor ki, bu düşünce, tarihçilerin, şairlerin ve romancıların, kendi tabiriyle, "*endüstriyalizm*"in topluma henüz egemen olmadığı o kahramanlar çağına duydukları çılgınca sevgiyi, bir parça yatıştırmak gibidir. O günlerde de, şimdi olduğu gibi, insanlar yaşamak zorundaydılar; ve o zamanlarda da işçi sınıfı, şimdiki gibi, kendi zor görevini yapıyordu. Fakat bazı uluslar, sınıflar ve bireyler, kamuya ait zor ve sıkıcı işlerden kendilerine düşen payı, diğer uluslara, sınıflara ve bireylere yüklemeye başarılı olmuşlardır.

Üretim veya Yağma

Üretimin karakteristik özelliği, deyim yerindeyse, hiç yoktan hayatı güzelleştiren ve sürdüren tatminler yaratmaktır; böylece bir bireyin veya halkın, başka insanlara ya da halklara hiçbir türden sıkıntı vermeden, bu tatminleri sonsuz olarak artırmasına imkan verir; tam tersine, özgür bir toplumun ekonomik mekanizmasının dikkatlice incelenmesi, bize göstermiştir ki, bir insanın işinde başarılı olması, di-

ğerlerinin de işlerinde başarılı olma şanslarını artırmaktadır.

Yağmanın karakteristik özelliği ise, herhangi bir şey yaratmadığı için, bir yoksulluk karşılığı olmaksızın tatmin sağlamadaki yetersizliğidir; yağma, başkalarının emekleri tarafından zaten üretilmiş olanı, kendi amaçlarına doğru yöneltir. İlgili iki tarafın [üreten ve yağmalayanın] sarf ettiği ve kendilerine bir maliyeti söz konusu olan tüm çabaların, mutlak kaybına yol açar. İnsanoğlunun zevklerini artırmaktan öte azaltır ve üstelik bu zevkleri, onu hak etmeyenler arasında paylaşırır.

Savaşılması, egemen olunması ve boyun eğdirilmesi gereken, Doğa olduğuna göre, üretim için, tüm yeteneklerimizi Doğanın zaptedilmesine yöneltmeliyiz. Saban şekline sokulmuş demirin, üretimin amblemi olma nedeni budur.

Yağmalamak için ise, bütün yeteneklerimizi, insanları zaptetmeye yönlendirmeliyiz; zira onlar, dövüşmemiz, öldürmemiz veya köleleştirmemiz gerekenlerdir. Kılıç şekline sokulmuş demirin, yağmanın amblemi olma nedeni de budur.

İnsanları besleyen saban ile, onları öldüren kılıç arasındaki fark ne kadar büyükse, işçilerden oluşan bir ulusla, yağmacılardan oluşan bir ulus arasındaki fark da, o kadar büyük olsa gerektir. Bu ikisi arasında, hiçbir ortak zemin bulmak mümkün değildir. Aynı fikirlere, standartlara, zevklere, karaktere, adetlere, kanunlara, ahlaka veya aynı dine sahip olamazlar.

Ve kesinlikle, insanlığı seven birinin karşılaşılabileceği en üzücü manzaralardan biri, üretken bir neslin, yağmacı bir ulusun düşünceleriyle, fikirleriyle, hatalarıyla, önyargıları ve ahlaksızlıklarıyla kendi kendini bozmak üzere, – eğitim yoluyla– tüm çabasını bu yöne yönlendirmesidir. Neslimiz çoğu kez, hem kararsızlığı ve hem de peşinden koştuğu ideallerle sürdürdüğü yaşam arasındaki ilişkiyi ortaya koymada gösterdiği başarısızlık sebebiyle suçlanmaktadır. Eleştiri haklıdır ve ben burada, bu durumun yaygın olmasının başlıca nedenini ortaya koyduğuma inanıyorum.

Savaş Yoluyla Yağma

Savaş yoluyla yağmanın, yani ilkel, basit ve gizlenmeyen yağmanın kökleri, insanın kalbinde, doğasında ve sosyal dünyayı harekete geçiren evrensel güç olan, tatmin olmanın cazibesi ve acıya duyulan nefrette gizlidir; tek kelimeyle, hepimizin içinde varolan, o harekete geçirici güçte saklıdır: Kişisel çıkar...

Şu anda, kişisel çıkarı suçlayan biri olmaktan dolayı üzülüyorum. Şimdiye kadar, okuyucu, benim bu ilkeye duyduğum büyük saygının, yani ona sadece, insanlık lehine olan mutlu sonuçları atfetmemin, hatta belki de, onu diğergamlığın, kendini başkalarına vakfetmenin ve özverinin üstünde tutmamın, putperestlik anlamına geldiğine iyice inanmış olabilir. Hayır, onun hakkında herhangi bir hüküm vermedim; sadece, onun varlığından ve çok güçlü olduğundan söz ettim. Eğer, daha önce onun, toplumsal düzenin ahengini sağlayan kanunların kaynağı olduğunu belirttiğim gibi, demin, aynı zamanda anlaşmazlığın da kaynağı olduğunu söylemeseydim, onun çok güçlü olan yapısını yeterince değerlendirmemiş ve onu, insanın evrensel sevk edici gücü olarak adlandırmakla, kendimi yalanlamaktan dolayı suçlu olacaktım.

Dediğimiz gibi, insan, kendi hayatının devamını garanti etmek, dünyadaki payını artırmak ve tasavvur ettiği gibi bir mutluluğa ulaşmak, ya da en azından, olabildiğince ona yaklaşmak için, dayanılmaz derecede çabalar. Aynı sebeple, acıdan ve acı çekmekten de uzak durmaya çalışır.

Şimdi, çalışmanın, yani herhangi bir şey üretebilmek için insanın doğaya karşı yapması gereken hareketin, kendisi acı ve zahmettir. Bu sebeple insan, çalışmaktan hoşlanmaz ve çalışmaya, sadece, daha büyük bir zarardan kaçınmanın vasıtası olduğunda katlanır. Felsefi görüş açısından bakarsak, çalışmanın bir lütf olduğunu söyleyenler de var. Eğer sonuçlarını düşünürsek, böyle söyleyenler haklılardır. Yani, izafi olarak konuşacak olursak, çalışma bir nimettir; başka bir ifadeyle, bizi daha büyük zararlardan koruyan bir zarardır. Ve bu kesinlikle, insanların çalışmaya başvurmaksızın, onun meyvelerini toplayabileceklerine inan-

dıklarında, çalışmaktan kaçmaya daha fazla eğilimli olmalarının sebebini de açıklar.

Başkaları, çalışmanın bizatihi bir nimet olduğunu, çünkü üretim açısından getirdiği sonuçların ötesinde, ayrıca insanları, ahlaki ve fiziksel yönden de güçlendirdiğini ve onun, sağlık ve mutluluk kaynağı olduğunu söylerler. Bütün bunlar çok doğrudur; ve Tanrı'nın ilahi planındaki olağanüstü bereketin, O'nun bütün eserlerinde görünen kanıtını, bir kez daha, bol bol ortaya çıkarmaktadır. Evet, üretimle ilgili sonuçlarını bir tarafa bıraksak bile, çalışmak, insana, ek ödülleri olan vücudun güçlenmesi ve ruhun mutluluğunu vaat etmektedir; ve tembelliğin, tüm kötü alışkanlıkların anası olduğunu söylediğimize göre, çalışmanın da tüm erdemlerin babası olduğunu takdir etmeliyiz.

Fakat, bütün bunlar doğru olsa da, bu, hiç bir suretle, ne insan kalbinin doğal ve karşı konamaz eğilimini, ne de bizim, çalışmayı, kendi uğruna yapılan bir faaliyet olarak görmemize sebep olan kanaati değiştirir. Çalışmamızı, daima sonuçlarıyla mukayese ederiz. Eğer verilmiş bir görevi, daha az çabayla tamamlayabiliyorsak, o işe fazla bir emek ayırmayız; ya da, iki zahmetli görevle karşı karşıya geldiğimizde, daha önemli olanını tercih ederiz. Harcanan emeğin, elde edilen sonuca oranını azaltmaya daha eğilimliyizdir, eğer böyle yaparak küçük bir boş zaman da kazanırsak, özellikle zevkimizi daha fazla tatmin eden girişimler söz konusu olduğunda, fazladan birtakım yararlar uğruna, bizi hiçbir şey bunu kullanmaktan alıkoymaz.

Savaşın Kökleri

Gerçekten de, insanın bu husustaki evrensel tecrübesi kesindir. Her zaman ve her yerde onun, zahmete, kendi durumunun hoş olmayan yönü ve tatmine de kendi durumunu tazmin eden husus gözüyle baktığını görürüz. Her zaman ve her yerde, insanın, başarabildiği ölçüde, kendi zahmetli işlerini, hayvanlara, rüzgara, buhara veya doğanın diğer güçlerine ya da, ne yazık ki, eğer üzerlerinde hakimiyet kurabilmişse, kendi hemcinslerine yüklediğini görürüz. Bu son seçenekte, çok sık unutulduğu için tekrar etmeme izin verin, çalışma azalmış olmuyor; sadece başka omuzlara yükleniyor.³

Böylece insan, acılar arasındaki bir tercihle karşı karşıya gelmektedir; isteklerin[in karşılanmamasının] acısı ve zahmetli işlerin vereceği acı. Böylece, kişisel çıkarının yönlendirmesiyle, her ikisinden de olabildiğince kaçış yolunu arar. Bundan sonra ise, probleminin çözümü olarak, yağmacılık, kendini ona sunar. İnsan kendi kendine şöyle der: "*Hayatımı sürdürmem, yiyecek, giyecek ve barınak gibi hazırlarım için gerekli olan şeyleri tedarik etme araçlarımın – bunlar daha önceden emek harcarak elde edilmediği sürece – olmadığı bir gerçek. Fakat bunların, ille de benim emeğimle üretilmiş olması gerekmiyor. Eğer ben daha güçlü isem, onların başka biri tarafından da olsa, üretilmiş olması yeterli.*"

İşte bu, savaşın kaynağıdır.

Sonuçlar üzerinde çok durmayacağım.

İşler bu hale geldiğinde ve bir başka insan ya da ulus, iş tamamlandığında fırlayıp ürünlerini ele geçirmeye hazır halde çalışmadan beklerken, bir insan veya ulus çalışıyorsa, okuyucu, bir bakışta ne kadar insan enerjisi kaybı olacağını takdir edebilir.

Üstelik yağmacı, umduğu gibi, her çeşit çalışmadan kaçınmamıştır da. Silahlı yağmanın bizzat kendisi de bir çaba, hatta bazan muazzam bir çaba gerektirir. Böylece üretici, zamanını, nihai tatminini sağlayan nesnelere üretmeye harcarken, yağmacı ise zamanını, o nesnelere çalacak yollar hazırlamak için kullanır. Ama, gerek zorbalık faaliyeti tamamlandığında ve gerekse buna kalkışıldığında, tatmin nesnelere ne daha fazla, ne de daha az bir miktardadır. Bu nesnelere, farklı kişilerin ihtiyaçlarını tatmin edebilirler, ama olduklarından daha fazla sayıda ihtiyacı tatmin edemezler. Böylece, yağmacının yağma için harcadığı bütün çabalar ve buna ek olarak, üretim için harcadığı emek, kendisi için olmasa bile, en azından insanlık için, tümüyle bir kayıptır.

Hepsi bu kadar da değil... Olayların büyük çoğunluğunda, benzer bir kayıp, üretici için de söz konusudur. Üreticinin, kendini tehdit eden olaya karşı ihtiyati tedbirler almadan, pasif olarak beklemesi de pek olası değildir; ve onun tüm önlemleri, silahlar, tahkimat, mühimmat,

askeri eğitim, birer emektir ve tüm bu emekler, sadece kendi güvenliği için onlara bel bağlayan üretici açısından değil, insan ırkı için de bir kayıptır. Fakat bu yüzden iki kat çalışmaya tahammül ettiği halde, eğer üretici, kendisini tehdit eden saldırıya direnmek için yeterince güçlü olduğunu hala hissetmiyorsa, o zaman durum çok daha kötüdür ve insan enerjisi kaybı, daha büyük ölçekte bile olur; çünkü bu durumda, insan sırf yağmalansın diye üretmeye istekli olmayacağından, üreticinin çalışması tamamen duracaktır.

Ahlaki sonuçlarına gelince, her iki tarafı da etkileyen bu yolun getireceği sonuç, biri için diğerinden daha az felaketli değildir. Tanrı, insanlığın, sadece Doğaya karşı ve barışçıl bir biçimde savaşması gerektiğini ve galibiyetin meyvelerini doğrudan doğruya ondan alması gerektiğini buyurur. İnsan, doğa üzerindeki egemenliğini, sadece kendi hemcinsleri üzerindeki dolaylı hakimiyeti aracılığıyla kazanırsa, görevini saptırmış, yeteneklerini yanlış bir yöne çevirmiş olur. Sadece bir örnek olarak, geleceği önceden görmek demek olan ve bizi bazı bakımlardan *Tanrı'nın* katına yükselten *ileri görüşlülüğün* erdemini düşünün; çünkü, *önceden sezmek*, ileriye bakmak, ayrıca *tedarik etmek*, *beklemek*, *ummak* demektir;⁴ bunun üretici ve yağmacı tarafından, nasıl da farklı biçimlerde kullanıldığını düşünün.

Üretici, sebep ve sonuç arasındaki ilişkiyi bilmek zorundadır. Bu amaçla o, görünür evrenin yasalarını araştırır ve onları, kendi hizmetine gittikçe daha çok sokmaya çalışır. Eğer kendi hemcinslerini gözlemliyorsa, bu, onların isteklerini önceden sezmek ve bir kazanç (kâr) umuduyla, onlara bunu tedarik etmek içindir.

Yağmacı ise doğayı gözlemlemez. Ve eğer o kendi hemcinslerini gözlemlese, bu, tıpkı bir şahin gibi, avını takip etmek, onu güçsüz düşürecek bir yol araştırmak ve gafil avlamak içindir.

Aynı farklılıklar, diğer yeteneklerde de gözlemlenebilir ve insanların düşünme tarzları için de söz konusudur.

Savaş yoluyla yağma, tesadüfi, münferit ve geçici bir fenomen değildir; çok yaygın ve sü-

reğen bir gerçektir. Ancak çalışmak, daha kalıcıdır.

Öyleyse, bana dünya üzerinde, biri yenilenler ve diğeri yenilenler olan iki ırkın yaşadığı bir yer gösterin ki, bunlar birbirlerine üstünlük sağlamamış olsunlar. Bana Avrupa'da ya da Asya'da, veya denizdeki adalarda, istediğiniz bir yeri gösterin ki, orada hala asıl sakinleri oturuyor olsun. Savaşın, evrensel bir olgu olmasından dolayıdır ki, halkların göçü, hiçbir toprak parçasını esirgememiştir.

Savaşın bıraktığı izler, eşit olarak dünyaya yayılmıştır. Döktüğü kanlar, ele geçirdiği ganimetler, doğru yoldan saptırdığı dimağlar ve bozduğu yetenekler bir yana, her yerde yara izleri ve bunların arasında sayılması gereken, kölelik ve aristokrasiyi bırakmıştır.

İnsanoğlu, refahı üretilir üretilmez yağmalamaya istekli olmamış; önceden üretilmiş zenginliği ve her biçimdeki sermayeyi ele geçirmiştir. O, gözlerini, özellikle refahın en kalıcı şekline, yani araziye dikmiştir. Ve son olarak da, bizzat insanı gasp etmiştir. Çünkü, insanın yetenekleri bir üretim aracı olduğundan, o yetenekleri ele geçirmenin, onun ürünlerini ele geçirmekten daha çabuk olduğunu fark etmiştir.

Bu büyük olaylar, ne ölçüde güçlü, bozucu etkenler olmaktadır, insanoğlunun doğal ilerleyişinin önünde ne kadar engeldir! Eğer, savaşın heba ettiği emeğin büyüklüğünü göz önüne alırsak ve birkaç istilacının ellerinde toplanmış olan, artakalan emek ürününün büyüklüğünü düşünürsek, kitlelerin niçin yoksul olduğunu daha iyi anlarız; zira, onların yoksullukları, bugün, özgürlük varsayımına dayanılarak açıklanamaz.

Savaşçı Ruh Nasıl Besleniyor?

Saldırgan uluslar, misillemeyle karşı karşıya kalırlar. Onlar çoğunlukla saldırırlar, ama bazan da kendilerini savunmak zorunda kalırlar. Savunmada oldukları zaman, adaletin kendi yanlarında olduğunu ve kendi sebeplerinin kutsal olduğunu hissederler. Sonra cesareti, fedakarlığı ve yurtseverliği överler. Ama ne

yazık ki, bu fikirleri kendi saldırı savaşlarına da taşırlar. O halde yurtseverlik nedir?

Biri galip ve tembel, diğeri yenilmiş ve küçük düşmüş iki ırk, aynı toprağı iskan ettiğinde, istekleri ve zevkleri tahrik eden her şey, bu ikisinden birincisinin payıdır. Boş vakit, şenlik işleri, sanat sevgisi, zenginlik, askeri görkem ve gösteriş, zarafet, şıklık, edebiyat ve şiir, onlara aittir. Yenilmiş olana ise nasırlı eller, yıkık dökük evler ve iğrenç kıyafetler kalır.

Sonuç şu ki, egemen ırkın, her zaman askeri üstünlüğe dayanan fikirleri ve tavırları, kamuoyunu tayin eder. Erkek, kadın, çocuk herkes, askerin yaşam biçimini işçinkine, savaş barışa ve yağmayı üretime üstün tutar. Yenilen ırkın kendi de bu düşüncüyü paylaşır ve ona zulmedenlere kendisi üstün geldiğinde ise, bu kez onları taklit etmeye yönelmiş – yönelmekten daha çok, aslında bu taklit etme bir çılgınlık haline gelmiştir– bir yeni şartlara alışma süreci halinde kendini ortaya koyar.

Savaş Nasıl Sona Erer?

Yağmanın ruhunun –tıpkı üretmeye olan tutku gibi– kökünün, insan kalbinde olmasından dolayı, eğer uzun vadede üretime olan tutku, yağmanın ruhuna üstünlük kurmaya yönlendirilmezse, sosyal dünyanın yasaları, hiçbir zaman birbiriyle ahenkli olmayacaktır; hatta işaret ettiğim sınırlı anlamıyla bile...

NOTLAR

1. Charles Comte (1782-1837). Fransız ekonomist. J. B. Say'ın üvey oğlu. Charles Dunoyer ile *Le Censeur Européen* 'in ortak editörlüğünü yapmıştır. – Çevirmen
2. Saint-Marc Girardin (1801-1873). edebiyat eleştirmeni ve alim. Sorbonne'da edebiyat profesörü. Fransız Akademisi'nin üyesi. ayrıca siyasi hayatta eylemci. – Çevirmen
3. "Köle emeği özgür emekten daha mı ucuz, daha mı pahalı?" diye sorarken bunu hep unutuyoruz.
4. Fransızcası, *prévoir* ve *pourvoir*. – Çevirmen

* *Ideas on Liberty*, June 2000, s. 30-36.

Çeviren: M. Bahattin Seçilmişoğlu